

Billedtekst til et dobbeltportræt

Det er betegnende for museumsbygninger, at de ligesom kirker ofte ligger frit i landskabet eller bybilledet.

Fra min ungdom i Vestjylland, hvor vi gjorde udflugter til Sahl og Stadil og mange andre navnkundige kirker, lærte jeg det som en uskreven lov, at havde man først set sig mæt på kirkens indre og inventarets glansnumre, måtte man ikke forlade stedet, før man havde givet sig tid til en grundig tur langs kirkens ydermure – hele vejen rundt. Enhver ved, hvad dette kunne indebære af storartede oplevelser.

Men intet skulle kunne overgå fornøjelsen ved at gøre en »Fodreise« rundt om Thorvaldsens Museum.

Den murale dekoration, man her får at se, benævnes almindeligvis Sonnes frise. Billedrækkens oprindelse og videre historie er en speget beretning med gisninger og uklare momenter. Kort fortalt og velkendt er det, at museets arkitekt Gottlieb Bindesbøll blandt mange jævnaldrende malere valgte Jørgen Sonne til at udføre sin tanke om en farverig udsmykning af de tre af museets facader. Også Sonne søgte assistance til udførelsen af den store opgave, som var fuldført i 1850.

Hårdt angrebet af vind og vejr er frisen søgt restaureret allerede før århundredskiftet.

I 1889 har maleren F. C. Lund udført en gengivelse af hele handlingsforløbet, hele det bevægede sceneri, som udfolder sig. Den har titlen: *Thorvaldsens Museum. Den udvendige Billedrække efter J. Sonnes Kartons, gjenoptegnede af F. C. Lund. Fotolitograferet af Generalstaben 1889. Til Medlemmerne af Selskabet for Historie, Litteratur og Kunst, Januar 1890.*

I museet findes dette litografi, håndkoloreret efter originalen i 1923 i frisis begrænsede og dog rige farvepragt, så godt som det på dette sene tidspunkt kunne gøres; farveholdningen er domineret af den sorte baggrund. Dragterne er okker eller lysokker. Carnationen gråhvid (fig. 1).

I 1943 blev det besluttet, at frisen måtte fornyes, hvis Bindesbølls vidunderlige bygning skulle bevare sin karakter. De oprindelige billedfelter blev eet efter eet aftrukket under Elof Risebyes ledelse. Nogle af dem findes nu i Aarhus Kunstmuseum.

Fornyelsen, som skulle erstatte de ødelagte originaler, blev efter endeløse diskussioner overladt til Axel Salto. Bedre valg kunne

Fig. 1. F. C. Lund: Gengivelse af billedfeltet med portrætter af Emilie og Jørgen Roed. Litografi. 1889. Farvelagt i 1923. Thorvaldsens Museum.

næppe træffes. Hvor heldigt at finde en selvstændig og begavet kunstner, som havde respekt for fortiden og kunne underkaste sig den nødvendige disciplin. Arbejdet blev udført 1952-59. Af alle de kvadratmeter, som udsmykningen rækker over, efter Saltos udsagn 261, kommer jeg til at samle min opmærksomhed om ét eneste lille felt. Jeg taler om billede nr. 49, placeret i sydfacaden, vendt mod Christiansborg, umiddelbart til højre for museets daglige indgangsdør: Portræt af et ægtepar, Emilie og Jørgen Roed.

Da Jørgen Roed i 1835 rejste ud på sin tids uundgåelige studierejse til Italien, efterlod han sin kæreste Emilie Kruse hjemme i Danmark. Først da Roed fem år senere vendte hjem, kunne hans bryllup med Emilie finde sted.

Den unge kvinde tilbragte de fem år i huset hos sin bror, August Kruse, hvor også hendes mor havde fundet husly. Broderen var skovrider på Gisselfeld.

Der har gennem årene eksisteret et varmt venskabsforhold mellem familien Roed, Bindesbøll og Sonne, og Sonne gør sine venner ære ved at portrættere dem på en så væsentlig plads i frisens store sammenhæng.

Sonne har udført en stor stak lette blyantstegninger, som befinder sig i museets varetægt. Tegninger af kunstnere, matroser og andet godtfolk, som alle skulle finde deres plads i billedserien. Blandt

Fig. 2-3. Jørgen V. Sonne:

2. *Portræt af Emilie Roed.*

3. *Portræt af Jørgen Roed.*

Blyant på papir. Thorvaldsens Museum.

tegningerne dukker for første gang portrætterne af Emilie og Jørgen Roed op, og som det kan ses af gengivelsen, er de ført over i stort format i en endnu mere udtryksfuld form (fig. 2-3).

I 1847 skriver Jørgen Roed et brev til Gottlieb Bindesbøll, hvor han begejstret beskriver museumsbygningens nære fuldførelse for den fraværende bygmester:

... Hvad der kommer frem her i Konsten af størst Betydning er mest dit Værk. Virken er der for det og Antasten og Angreb paa det – man glæder sig og man ærgrer sig – men Fornøielsen er dog størst. Jeg kjender snart ingen anden Spadsere Vei end ned forbi Assistens Huset, hvorfra man bedst faar Indtrykket i Jubelen i Modtagelsen, og saa ned over Broen om forbi Museet, hvor Folk staar i Grupper og udlægge og forklare Betydningen – for udlægges maa jo alt kunnes. Halvdelen er alt færdig og Hjærtet maa hoppe Dig i Livet derved ...

Og for at gentage Roeds udtryk kan jeg sige, at jeg kender snart ingen anden billedbeskrivelse af et ægtepar så gribende som den, vi her taler om.

Maleren Georg Jacobsen var en kort tid Axel Saltos afløser som arbejdsleder ved restaureringen. Han indlod sig, sin vane tro, på at analysere konstruktionen i de enkelte billedfelter og deres sammenhæng med helheden. Da han havde indskrevet vort ægtepar i en cirkel og trukket skrå og lige akser gennem kompositionen, skriver han:

De står stille i denne cirkel og samtaler, og de trukne skrå bevægede linjer giver dem mulighed for det.

Også Erik Moltesen giver i sin smukke artikel fra 1926 udtryk for, at ægteparret Roed samtaler.

Efter min opfattelse er der i meget højere grad tale om, at Roed belærer sin lydhøre kone om, hvad hun nu får at se, da Thorvaldsens værker bliver båret ind i museet.

Emilie Roed var af udseende et typisk billede på sin samtids kvinder. De er i Sonnes frise fremstillede stilfærdige og afventende, ensartede i holdning, frisure og dragt, omtrent som Johanne Luise Heiberg findes portrætteret blandt frisens 231 figurer.

Der er sandsynlighed for, at Emilie Roed var gravid, da Sonne tegnede hende. Ægteparrets to børn, deres datter Helene og deres søn Holger, var født 1843 og 1846.

Det er netop deres datter Helene, som bliver anledning til, at vi kender mere til Emilie Roeds personlighed, end det er sædvane, når det kommer til kunstnerhustruer. Emilie glider ikke helt ind i stilheden, som ellers omgiver disse.

Fig. 4. Jørgen V. Sonne:
*Portræt af Emilie og Jørgen
Roed*. Sonnes frise, felt 49
på Thorvaldsens Museum
efter at Axel Salto i årene
1952-59 har restaureret
eller genskabt frisen.

Van Gogh udtrykker i et brev fra 1883 til sin bror Vincent i en smuk vending, hvad han gør sig klart ved et besøg på Père Lachaise i Paris: »...stille Muzen waren zulke Vrouwen ...« (stille muser var disse kvinder).

Helene Roed var i 1861 alene med sin far på rejse i Italien. Her traf hun i Rom den svenske docent Carl Rupert Nyblom, som hun blev gift med i 1864. Hun var derefter bosat i Uppsala.

Helene Nyblom blev forfatter og udgav bl.a. erindringer om sin barndom og ungdom i Danmark. Heri fortæller hun om sin far og mor.

»Man kan knapt forestille sig saa forskellige Mennesker, men de kompletterede og forstod hinanden.« Og Helene fortsætter med at fortælle: »Fader var nok den blødeste af dem, og han havde bestandig Hjælp i Moders kraftige, næsten mandige Natur. Han tog sig let Smaating nær, hun blæste ad dem. Hvis nogen beklagede sig, sagde hun: »Saadan noget skal man holde for sig selv, og vise et glad Ansigt«.«

Og Helene Nyblom fortsætter: »Fader holdt sig i sin Kunst helst til den Virkelighed han havde for sig. Moder havde en ualmindelig rig, men bred og sund Fantasi. Det forundrer mig at hun ikke kunde digte.«

I Roeds hjem kom efter Helenes udsagn Julius Lange ofte på besøg. Til husets nære venner hørte malerne Vermehren, Exner, Sonne og Skovgaard foruden den kendte skolebestyrer og sprogforsker Martin Hammerich. I lejligheden på Kongens Nytorv færdedes Fritz Jürgensen, og Lundbye var logerende ven indtil sin død.

»Moder tegnede saa meget for os Børn. Saasnart hun fortalte noget, illustrerede hun det med det samme. Hvis hun havde dyrket dette Talent, var hun uden Tvivl kommet til at tegne meget godt, men saa snart hun havde giftet sig med en Maler opgav hun Tanken om at bringe det til noget i Kunsten.

Fader gik ofte til Byen om Aftenen, han havde Trang til at være sammen med Mennesker og høre dem tale. Moder gik derimod saa godt som aldrig ud, og var hun med, saa var vi Børn ogsaa med.«

Men foruden Helene Nybloms livsminder findes der uddrag af de breve, hun modtog fra sin far og mor, da hun efter 1864 fik sit hjem i Uppsala.

Sålænge forældrene levede, skrev de mange længselsfulde breve til datteren i udlandet. Disse breve sender et flakkende lys hen over et tidspunkt langt borte. I små hastige glimt får man indtryk af livet blandt kunstnere i København, af menneskers liv, hver for sig og indbyrdes, af ægtefællerne og især af Emilie Roed.

Brevene findes opbevaret i Sverige, hvortil de er sendt. De uddrag, der her bringes, er noteret af Erik Zahle i 1946 under et langt ophold i Uppsala, hvor han i universitetsbiblioteket gjorde studier til en bog om Jørgen Roed. Tre andre breve er registreret med eget nummer. Jeg vil nu lade brevene, med få kommentarer, tale for sig selv.

Emilie Roed til Marie Richardt (Marie Hammerich), oktober 1858.

BILLEDTEKST TIL
ET DOBBELTPORTRÆT

Kjære Marie

Du maa ikke tro, vi glemte Dig paa din Højtidsdag. Nej vi tænkte paa eder, og jeg ønskede at du maatte blive en skøn Blomst paa dit Hus' christelige Stamtræ, Gud give det.

Nu er Du egentlig bleven Student og er kommen med i Laget og vi Fruentimmer maa alle blive Theologer (paa vor Maade) og Embeds-Examen gaar for sig hele Livet igjennem, gid Du maa bestaa denne vel, min Ven og have Lampen klar naar der kaldes paa Brudepigerne (Du veed nok Lignelsen).

Lev vel til vi snart sees og Tak for al din Barndoms Venlighed.

Din Emilie Roed.

Marie Koës Hammerich var født 1842 i København som datter af docent, senere rektor Martin Hammerich og Anna M. Aagaard, gode venner af familien Roed.

Marie blev i 1865 gift med digterpræsten Christian Richardt.

Fru Roed havde haft middagsgæster, bl.a. Julius Lange:

Emilie Roed til Helene Roed (udat.).

... Da jeg vilde forfriske mig lidt, efter at de var gaaet bort, med at læse videre i Napoleons Levned kom en anden Helt ind ad Døren, det var Thorvald Bindsbøll som glad og straalende forkyndte sin Afgang fra Skolen (Han havde alt solgt alle Bøgerne).

I 1862 fik Thorvald Bindsbøll præliminæreksamen fra Borgerdydskolen på Christianshavn. Han var da allerede, 15-16 år gammel, begyndt på sin uddannelse til arkitekt på Kunstakademiet.

Jørgen Roed til Helene Nyblom 19.5.1865.

... Men Alderdommen jeg tror for sandt har nu lagt Haand paa mig. Jeg bliver stoktræt af 3 Timers Arbejde, og saa gaar det halve Syn bort, indtil jeg har faaet et Glas Vin ...

Emilie Roed til Helene Nyblom 30 Marts 1869.

... Jeg glemte det var Onsdag igaar og jeg skulde have været paa Concert og hørt to Quartetter af Beet. og Moz. paa Bindsbølls Billetter. Jeg undværer Alting af Udgifter til egen Fornøjelse og har aldrig Raad til at købe Billetter, saa det var rigtig fjolsk at glemme hvad Dagen hed da jeg kunde komme gratis ...

Emilie Roed til Helene Nyblom 19 Juni 71.

... Saa har Fader ogsaa sat Røre i en Fest for Sonne paa Løverdags, hans 70 Aarsdag den 24de, som desværre mange Kammerater ere bortrejste fra. Den skulde holdes i Frederiksdal til

Middag og der ventes at hædre ham tillige med Dannebrog's Mands Korset, Ridder er han i Forvejen, Sange og Taler og Godt Veir haabes paa, men han skulde jo allerhelst have en Digter-gage, om kun 400 Rd aarligt det er dog Synd i hans Alder at leve paa 200 »til Husleiehjælp«; Gid Festen maa blive til hans og alles Glæde, vi Damer komme ikke med ...

Emilie Roed til Helene Nyblom 24 Maj (1873)

... Fader morer sig i disse Dage med at restaurere et lille gl. Billede fra Memlings Skole som han har købt for 10 Rd. og venter at sælge for 100 Rd: de hellige 3 Kongers Besøg hos Marie og Christus. Det har været brugt her som Lokumsbræt i en Jødefamilie for at haane Sagen. Fader bliver ganske andægtig under Arbejdet ...

Billedet, som omtales, nævnes i Kunstmuseets katalog: Old Foreign Paintings, 1951 no. 44. Malet af Hans Memling (ca. 1433-1494). Det forestiller kongernes komme til Bethlehem med Maria og det nyfødte barn i forgrunden. Deponeret i Kunstmuseet i 1922. Det fortælles også her, at billedet er fundet som sæde i et toilet (das, kloset). Restaureret af Jørgen Roed, købt af Carl Jacobsen i 1883. I sin artikel i *Kunstmuseets Aarsskrift* 1924-25 kalder Karl Madsen den »restaurering«, som Roed har foretaget eller ladet foretage, for »ubehændig«. Billedet er malet på træ og måler 33,5 × 24,7 cm.

Jørgen Roed til Helene Nyblom. 21.7.83.

... Det var med Vemod jeg tog min Elskning ned af Væggen, men rent borte er han dog nu ikke...

Emilie Roed til Helene Nyblom 7 Oct 74.

... glem ikke altid at sende ham en Hilsen i dine Breve søde Helene. Enhver Glæde som bliver gjort ham er en Glæde for mig; min stakkels gamle Mand som jeg tænkte mig at dette Aar maatte knuse.

Jeg tænker tit paa det Ord: Salige ere de som sørge, De skulde husvales ...

I februar 1874 døde Emilie og Jørgen Roeds eneste søn, maleren Holger Roed, 28 år gammel. Han døde af blindtarmsbetændelse under et ophold hos Anne og Martin Hammerich på Iselingen.

Emilie Roed til Helene Nyblom 21 Marts (1876).

... Unge Brygger Jacobsen kom Forleden og bad om et Billede over Clavéret: den gl: Villa Censi fra Faders 1st Ital:Reise som vi nu har seet paa i saa mange Aar han bød 800 Kr. derfor og saa

fik han det. Derimod sagde jeg nei Idag til Gross: Lachmann som vilde have mit lille Marstrand Billede med Pigerne paa Bjerget for 200 Kr. Nei Tak –!

BILLEDTEKST TIL
ET DOBBELTPORTRÆT

Emilie Roed til Helene Nyblom 16 Apr 77.

... Vi har saa mange Besøg i denne Tid at jeg næppe husker det ene for det andet. Jo, Etatsr. Constantin Hansen, Din Gudfader, kom Forleden (efter 30 Aar) og sad hyggelig hos Fader og da jeg klinkede med ham i Rhinskvind sagde han med venlige Øjne »Gud velsigne Dem« til mig. Fader var buden til Middag hos ham i deres lykkelige Hjem, og de ere ikke Uvenner længer. De mistede Ifjor en 20 Aars Søn, der omkom som Sømand, maaske har det vakt Sympathie ...

Ungdomsvenskabet mellem Constantin Hansen og Jørgen Roed gik i Stykker efter Constantin Hansens hjemkomst fra Italien 1844.

Tue Gad gør opmærksom på, at Constantin Hansen åbenbart i sin tid har forlangt sine ungdomsbreve til Roed tilbage. De 31 breve findes i Constantin Hansens arkiv.

Jørgen Roed til Helene Nyblom. 12.6.1877.

... Jeg kan hilse dig fra Julius (Lange), som nu gik herfra til Biblioteket, hvor han har meget at gjøre, som ogsaa i Akademiets Anliggender for en ringe Gage, som maa forøges ved meget privat Arbejde. Han er en sød Fyr og min meget gode Ven, en Kritiker og vi ere meget enige i vore Anskuelser ...

Det er en skønne Side hos en Kritiker at være meget forelsket i sit Emne og saadan er Julius forelsket i god Kunst, at han næsten har Lyst til at æde den.

Emilie Roed til Helene Nyblom. 23 Nov 78.

... J. L. har en 6-7 forskellige Levebrød at passe paa og er ingeniør af de Hastige, den Tykkert ...

Emilie Roed til Helene Nyblom. 3 Marts 1879.

... Julius Lange spiser Middag hos os; en blandet Glæde kan du tænke: Hans Døvhed bliver værre synes jeg, og man skammer sig ved meget intime Samtaler med saa stærk Røst. Desuden tager Fader ham for sig, baade til de mange Akademi-Sager de har at tale om, og til Schack-Bordet, saa gaar han efter 6 til Biblioteket og til sine Forelæsninger, de høre jeg heller ikke og har aldrig hørt ham, min eneste talende Husven.

Emilie Roed til Helene Nyblom. 4. Marts 80.

... Fra Sonne skal jeg hilse Dig! Han kommer gjerne hveranden

Torsdag og hører lidt god Musik. Aa – hvor jeg gjerne vilde tage ham til os i det sidste svære Capitel, men vi er jo selv saa gamle ...

Emilie Roed til Jette Collin.

Charlottenborg 29. Juni 80.

Kære Jette Collin

Victoria – Det lykkedes. De maatte gjerne have været med den 26 i Kongens Have, (Jeg favned Dem). Og Andersen maatte gjerne have været med lyslevende og seet sig selv saadan ...

El. Tager jeg Feil? var det ikke meget mere end Danmarks Navn, som H. C. A udbredte. Var det ikke vore Nationalitet som ubevidst blev hans Skole? Det er jo Talesproget han fører i Pen-
nen. Det er vor Lyst til Smaavrøvl af Munterhed, vor Satire uden Galde, vor Guds frygt uden Præken, og Dyd sans facon, som lige uddigtet efter Naturen, desbedre forstaaet alle Vegne? ...

I juni 1880 blev bronzestatuen af H. C. Andersen afsløret i Kongens Have. Den er udført af August Wilhelm Saabye (1823-1916).

Jørgen Roed til Helene Nyblom. Charlottenborg 19.2.1881.

Carl Göran ... Nu er han 14 Aar i den Alder da jeg kom til København for at blive hvad Omstændighederne vilde gøre mig til, jeg vidste intet havde lært lidet, men fik strax Kjendskab til Constantin Hansen og Moder, det var Skjæbnens Tilskikkelse ...

I *Svenskt Konstnärs Lexikon* fra 1961 nævnes Carl Göran Nyblom som: »tonsättare, skriftställare, tecknare och akvarellist«, og gengives i karikaturs tegning fra »*Dagens Nyheter*«, 1908 med sine fire brødre, som alle har gjort sig bemærkede inden for musik, teater og billedkunst.

Emilie Roed til Helene Nyblom. 6 Mai 83.

... Igaar sagde Julius Farvel, sammen med Andr. Weis reiser han til Belgien og England m.m. men jeg faar sjældent godt af hans Besøg da Fader tager ham for egen Mund til Schack eller Disputatser

Igaar gik jeg min Vei fra Frokost Bordet ...

Den 5. april 1886 skriver Emilie Roed til datteren. Hun har set Charlottenborggudstillingen og er ret begejstret for Krøyer og Johansen, men slutter: »Det lader dog heldigvis til at Impressionismen daler i Cours.«

Impressionismen fik som bekendt et langt og betydningsfuldt liv. Emilie Roed kendte ikke et yndigt udtryk for stilen, som var at se ca. 20 år efter, at Sonne med held havde brugt samme motiv. Nemlig Renoirs dobbeltportræt af Sisley og hans kone. 1868. Nu i Wallraf Richartz Museum i Köln (fig. 5).

LITTERATUR

- Chr. Bruun og L. P. Fenger: *Thorvaldsens Museums Historie*. 1892.
Helene Nyblom: *Livsminder fra Danmark*. 1923.
Erik Moltesen: *Sonnes Thorvaldsen Frise og dens Forudsætninger*. 1926.
Thorvaldsens Museum gennem 100 år. Medd. fra Thorv. Mus. 1948.
Georg Jacobsen: *Thorvaldsen Frisen. En Analyse. Medd. fra Thorv. Mus.* 1959.
Peder Hald: *Sonnes Frise. Farver og Farveproblemer*. Udgivet af Sadolin og Holmblad. 1959.
Knud Millech: *Bindesebølls Museum. Medd. fra Thorv. Mus.* 1960.
Vincent van Gogh. Brieve an zijn Broeder. 1914.
Gunnel Valquist: *Helena Nyblom*. 1987.
Erik Zahles Arkiv. NKS. Util. 527. Det kongelige Bibliotek.
Det Roed-Nyblomske Familiearkiv. G 196. Universitetsbiblioteket, Uppsala, Sverige. Takket være stud.mag. Nanna Gøtzsche har jeg under udarbejdelsen af denne artikel haft lejlighed til at se en stor del af den originale brevsamling.
Brev fra Jørgen Roed til Gottlieb Bindesebøll. NKS Add 297 III. Det kongelige Bibliotek.
Brev fra Emilie Roed til Marie Hammerich (Richardt). NKS 3830. Det kongelige Bibliotek.
Brev fra Emilie Roed til Jette Collin. NKS *Den Collinske Brevsamling* V. Det kongelige Bibliotek *Constantin Hansens Arkiv*. NKS Add 450 VI. Det kongelige Bibliotek.
Dansk Biografisk Leksikon. 1979-84.

Fig. 5. Auguste Renoir:
Sisley og hans kone. 1868.
Wallraf Richartz Museum,
Köln.

Jørgen Roed til Helene Nyblom. Julemorgen 1886.

Selv læser jeg ikke meget, da jeg faar meget ondt i Øjnene deraf, men altid læser jeg Egil Skjaldegrims Sønnetabet jeg bliver aldrig færdig med det. Du maa læse det men ikke i N. M. Petersens eller Grundtvigs rimede Oversættelse, Men i Rosenbergs ægte Oversættelse Gjengivelse.

Samlingen af breve fra Emilie og Jørgen Roed til deres datter tæller over 1200 numre. Da Erik Zahle i 1946 havde læst brevene og afskrevet en stor del af dem, skrev han spontant:

Emilie Roed var en betydelig Kvinde. Hendes Breve har Kraft og Værdighed, det personlige Format gaar ud over det almindelige.

Det havde han ret i.

Skønt Emilie Roed var datter af sin tid, antyder brevene, bag al udtrykt ømhed og loyalitet, en lille feminin opstand.

Emilie står, hvor hun står, hengivent lænet mod sin ægtefælle, men det er værd at vide, at hun har tænkt sit. At hun sommetider har haft lyst til at gå sine egne veje.

Jeg troede oprindelig, at jeg skulle gå beskrivende rundt langs hele Sonnes frise for at slutte ved »Jubelen i Modtagelsen«, som Roed taler om. Jeg tog fejl. Jeg nåede kun få skridt uden for museets dør, der blev jeg stående foran portrættet af ægteparret Roed.